

Војислав П. Јовановић
<https://orcid.org/0000-0001-5223-8617>
Криминалистичко-полицијски
универзитет у Београду
Катедра друштвених наука

УДК 811.111: 811.163.3'366.582.5
DOI 10.46793/Uzdanica22.2.039J
Оригинални научни рад
Примљен: 28. фебруар. 2025.
Прихваћен: 11. јул 2025.

О ВЕЗИ ИЗМЕЂУ ЕНГЛЕСКОГ САДАШЊЕГ И ПРОШЛОГ ПЕРФЕКТА И МАКЕДОНСКОГ *ИМА*- ПЕРФЕКТА

Айстѝракѝ: У раду се анализирају семантичке и морфосинтаксичке паралеле и разлике између енглеског садашњег и прошлог перфекта и македонског *има*-перфекта са циљем утврђивања степена њиховог поклапања на плану значења и структуре, као и преводне еквиваленције. Истраживање се заснива на контрастивној анализи корпуса који обухвата два романа на енглеском језику и њихове званичне македонске преводе. На ексцерпираним примерима констатована је употреба енглеског садашњег и прошлог перфекта заједно са њиховим преводним еквивалентима у облику македонског *има*-перфекта. Резултати указују на честа полударања с енглеским перфектом, али и на значајна одступања. Ови увиди доприносе бољем разумевању перфекатских облика у оба језика и унапређују преводилачку праксу.

Кључне речи: енглески перфекат, македонски *има*-перфекат, преводни еквиваленти, перфекат резултата, перфекат искуства, anteriornost радње.

1. УВОД

Перфекатска времена у различитим језицима често показују сличности у погледу морфосинтаксе и употребе, што важи и за енглески перфекат и македонски *има*-перфекат. Аутор рада је први пут уочио ову сличност у преводима и књижевним текстовима ова два језика, што је послужило као подстицај за даље истраживање ове теме. Циљ рада је да се испита семантичка повезаност енглеског перфекта и македонског *има*-перфекта, као и да се утврди у којим конкретним ситуацијама долази до поклапања на морфосинтаксичком и семантичком нивоу, узимајући у обзир поједина значења перфекта представљена у теоријском делу и анализирана у оба језика.

Полазна претпоставка је да у одређеним контекстима постоји сагласност у употреби ових времена, што захтева даљу анализу са нагласком на контекст.

Корпус чине два романа, од којих је један изворно писан на енглеском језику – *The Great Gatsby* Ф. Скота Фицџералда, а други преведен на енглески са португалског оригинала (*O Alquimista*) – *The Alchemist* Паола Коелја, као и њихови преводи на македонски језик – *Големоиџ Гејџсби* (превод Издавачки центар ТРИ) и *Алхемичароџ* (превод Здравко Кјорвезировски). Паралелним прегледом текстова издвојени су репрезентативни примери енглеског садашњег и прошлог перфекта, уз посебан осврт на случајеве где се јавља македонски *има*-перфекат као преводни еквивалент. Такође су анализиране и семантичке карактеристике перфекта у оба језика и подвучене су јасне паралеле у њиховој употреби.

2. ТЕОРИЈСКЕ ПОСТАВКЕ

Пре анализе корпуса потребно је напоменути која су то значења која перфекат може да има у оба анализирана језика. Најпре ћемо се осврнути на основна значења енглеског садашњег перфекта и на значења енглеског прошлог перфекта. Након тога следи кратки теоријски приказ и о употреби македонског *има*-перфекта.

2.1. ЕНГЛЕСКИ САДАШЊИ ПЕРФЕКАТ

У вези са енглеским садашњим перфектом, став аутора из литературе се подудара кад је у питању његова семантичка класификација, односно: (1) перфекат резултата; (2) искуствени перфекат; (3) перфекат трајне радње; (4) перфекат блиске прошлости (Комри 1976: 56–65; Новаков 2005: 36). Графички ова подела се може приказати на следећи начин.

Табела 1. Семантичка класификација енглеског садашњег перфекта (према подели Комри 1976: 55–61, Новаков 2005: 36–37)

У примеру (1) запажамо да се перфектом наглашава резултат у садашњости, за разлику од, рецимо, енглеског претерита којим се истиче радња у прошлости (одн. *Bill broke the window.*). У примеру (2) енглеским перфектом се исказује радња која се десила (или није) за живота дате особе и као таква представља присуство (или одсуство) њеног животног искуства. Енглески перфекат има и функцију да искаже трајање радње до тренутка говора, што запажамо у примеру (3) и, на крају, у примеру (4), запажамо значење управо одигране радње (Новаков 2005: 37). Ово су била најчешћа значења енглеског перфекта.

2.2. ЕНГЛЕСКИ ПРОШЛИ ПЕРФЕКАТ

И употреба енглеског прошлог перфекта је већ детаљно анализирана у консултованој литератури. Основно начело је да се ово глаголско време употребљава у ситуацијама када је неопходно нагласити која од две радње у прошлости претходи другој¹ (Клоуз 1985: 253). Следи пар уводних примера:

(5) *We arrived to find the train had already left.* (Клоуз 1985: 253)

(6) *Anne had lived in a cottage ever since she was born, and had no wish to move to a tower block.* (Томсон, Мартине 1992: 175)

Оно што повезује садашњи и прошли перфекат на семантичком нивоу јесте тумачење одређених ситуација:

(7) *The house had been empty for ages.*

(8) *Had they been to America before?*

(9) *Mr. Phipps had preached in that church for fifty years.*

(10) *The goalkeeper had injured his leg, and couldn't play.* (Лич 1989: 47–48)

Према Личовом тумачењу, у примеру (7) наглашава се трајање ситуације до одређеног момента у прошлости; у примеру (8) исказује се пређашње искуство до једног другог момента у прошлости (искуствени перфекат); у примеру (9) наглашава се трајање једне радње до једног другог момента у прошлости (перфекат трајне ситуације); у примеру (10) истиче се резултативност у једном моменту у прошлости због догађаја који му је претходио (перфекат резултата) (Лич 1989: 48).

У наставку следи теоријски приказ македонског *има*-перфекта.

¹ У овом раду предност је дата примарним значењима енглеског садашњег и прошлог перфекта. Остале употребе (нпр. индиректни говор, условне реченице, енглески конјунктив, итд.), као и прогресивни облици ова два перфекта, нису обухваћене нашом анализом.

2.3. МАКЕДОНСКИ ИМА-ПЕРФЕКАТ

Има-перфекат (некад се назива и *балкански њерфекаѿ*) у македонском језику јесте сложена глаголска конструкција која се састоји од помоћног глагола *има* (односно помоћног глагола *нема* за одричне облике) (Бошњаковић 2022: 56ff).

Оно што је битна веза између енглеског садашњег перфекта и македонског *има*-перфекта јесте слична семантичка класификација. Бужаровска и Митковска описују *има*-перфекат у македонском језику као носиоца поруке за оно што је битно за садашњи моменат (*current relevance*). Другим речима, *има*-перфекат одликује „присуство последице неког догађаја у прошлости у садашњости” (Бужаровска, Митковска 2010: 3; видети и Лант 1952: 99), али исто тако њиме се наглашава „искуственост” и „резултативност” неког догађаја (Мишеска-Томић 2010: 136; видети и Малцијева и др. 2009: 232). Ауторке Бужаровска и Митковска констатују следећу семантичку поделу македонског *има*-перфекта са освртом и на енглеске преводне еквиваленте:

1) Посесивно-егзистенцијални перфекат (Possessive-existential perfect)

Овим перфектом се истиче резултат радње из прошлости који „егзистира” и у садашњем моменту, а субјекат је агенс и уједно и носилац резултата (Бужаровска и Митковска 2010: 5):

(11a) В. Ацева има најиниано полема авиобиографија, за нејзината борба и животоот.

(11б) *V. Aceva has written a large autobiography about her struggle and life.*
(Бужаровска, Митковска 2010: 5)

2) Перфектат резултата (Perfect of result)

Овим перфектом се исказује (не)достигнуће у садашњости као последица неке радње у прошлости.

(12a) Тренерої се чини добро їо има йроучено йроїивникої.

(12δ) *It seems that the coach has studied the opponent well.*

(13a) *Илјадници врабојени во примарнојто здравство се уште немаат добиено илјата ниту аванс.*

(13б) *Thousands of medical workers have not received a salary or an advance until now.* (Бужаровска, Митковска 2010: 6)

(14a) *He ja imam yrochyyano knyayya i ne mam niyyo myo da kazham.*

(145) *I haven't read that book, so I have nothing to say.* (Макарова 2017: 395)

Дакле, иако се на први поглед посесивно-егзистенцијални перфекат и перфекат резултата могу тумачити на исти начин, разликују се у сагледавању последице неког догађаја у прошлости у односу на садашњи моменат. Посесивно-егзистенцијални перфекат изражава постојање резултата као стања повезаног са агенсом. У том смислу, агенс је „власник” резултата и на тај начин примарно значење глагола *има* (поседовање) је и даље присутно. Перфекат резултата наглашава завршену радњу чији је резултат релевантан за садашњи тренутак. Глаголом *има* се више наглашава граматичка функција и не представља нужно поседовање резултата (Бужаровска, Митковска 2010: 5–6; Елиот 2001: 161).

3) Перфекат искуства (Experiential perfect)

Овим перфектом се истиче последица агенсовог пређашњег искуства на садашњи моменат:

(15a) *Лори Андерсон има рабoтило со познајќи светски имиња.*

(15b) *Laurie Anderson has worked with world-renowned artists.* (Бужаровска, Митковска 2010: 6)

У вези са *имаше*-перфектом треба напоменути да, поред значења антериорности, ова конструкција може да има истовремено и значење искуствености, слично као и облик са презентом глагола *има* у примерима изнад (Мишеска-Томић 2010: 136–137):

(16a) *Кога то видов се сејтив дека повеќе пати то имав срејнајто на истиот месец.*

(16b) *When I saw him, I remembered that I had met him more than once at the same place.*

(17a) *Го знаев патиот. Имав отишгено тамо повеќе пати.*

(17b) *I knew the way. I had gone there more than once.* (Мишеска-Томић 2010: 137)

Иста ауторка наводи и случајеве са резултативним значењем у прошлости македонског *имаше*-перфекта:

(18a) *Кога ти дојде, тој веќе ја имаше прочитано книгата.*

(18b) *When you came, he had already finished reading the book.* (Мишеска-Томић 2010: 137)

На основу свих до сада анализираних примера, можемо подвући паралелу између енглеског перфекта са својим значењима и македонског *имаше*-перфекта са својим значењима. И код једног и код другог констатујемо значење резултативности, искуствености као и примарно значење, односно

истицање антериорности (претходна радња, или стање/искуство) у односу на референцијалну тачку (прошлост или садашњост).

Оно у чему се разликују енглески перфекат и македонски *има*-перфекат је посесивно-егзистенцијално значење које има македонски перфекат, а које, на основу тумачења литературе, у енглеском језику није идентификовано. С друге стране, енглески перфекат и његова значења трајне радње, односно блиске прошлости, у македонском језику немају преводни еквивалент у облику *има*-перфекта².

3. МЕТОДОЛОШКЕ ОСНОВЕ РАДА

У сврху теме нашег рада, анализирани су примери употребе енглеског садашњег и прошлог перфекта и њихови преводни еквиваленти у македонском језику у облику *има*-перфекта (као и други облици са помоћним глаголом *има*). Корпус је преузет и илустративно приказан из два романа, од којих је један писан на енглеском језику (*The Great Gatsby*), а други преведен на енглески (*The Alchemist*) са португалског оригинала (*O Alquimista*), као и из њихових еквивалената на македонском језику (*Големоиот Гесџби* и *Алхемичарот*). Из корпуса су изабрани примери који на најбољи начин илуструју употребу перфекта у енглеском и македонском језику. Паралелном претрагом текстова романа на енглеском и македонском језику, ексцерпирано је укупно 30 репрезентативних примера који су накнадно класификовани према семантичким поделама заједничким за оба анализирана перфекта у оба језика. У том смислу сагледана је адекватност употребе перфекта у оба језика, што је поткрепљено релевантном литературом. Методом контрастивне анализе упоређен је и супротстављен корпус енглеских примера са њиховим македонским преводним еквивалентима. Методом опсервације преводна решења македонског *има*-перфекта дата у тексту су анализирана у смислу њихове адекватности и оправданости, и где је било потребно понудило се одговарајуће тумачење. Такође, тумачена је и употреба енглеског садашњег и прошлог перфекта, као и енглеског претерита.

Циљ наше анализе је био да се утврди на који начин се енглески садашњи односно прошли перфекат преводи на македонски језик првенствено употребом *има*-перфекта. Исто тако, наш задатак је био да се испита која од наведених значења енглеског перфекта се препознају и у македонским преводним решењима, односно колико се поклапају са значењима македонског *има*-перфекта. У прелиминарној анализи примећено је да је, поред сличности на морфосинтаксичком нивоу између енглеског перфекта и македонског *има*-перфекта (присуство помоћног глагола *have* у енглеском, односно *има*

² Више о томе у: Новакоска 2018: 72–73.

у македонском језику, те присуство партиципа, односно радног глаголског придева), присутна и сличност у употреби ових глаголских облика (утицај темпоралне референцијалне тачке на тумачење перфекта у оба језика, те перфекат резултата, односно перфекат искуства).

У наставку следи анализа корпуса са пропратним коментарима и дискусијом.

4. АНАЛИЗА И ДИСКУСИЈА

Анализом и контрастирањем ексцерпираних примера из романа на енглеском језику и њихових преводних еквивалената, констатована су следећа заједничка значења: перфекат резултата, перфекат искуства и перфекат у исказивању антериорности радње. Следи кратак осврт на статистичке податке анализе.

Табела 2. Статистички подаци о примерима из корпуса

Енглески назив романа	Македонски превод	Број анализираних примера
<i>The Alchemist</i>	<i>Алхемичарој</i>	9
<i>The Great Gatsby</i>	<i>Големиој Гејтсби</i>	21
Укупан број анализираних примера		30

4.1. ПЕРФЕКАТ РЕЗУЛТАТА

Као што је већ напоменуто, овим перфектом се у оба анализирана језика исказује резултат/последика радње у садашњем моменту у односу на неку радњу у прошлости. У наставку следе примери из корпуса који осликавају перфекат резултата.

(19a) “*God has prepared a path for everyone to follow.*” (Alch. 24)

(19б) „Бог го има означено на светот патот по кој треба да оди секој човек.” (Алх. 40)³

(20a) There is only that moment, and the incredible certainty that everything under the sun *has been written* by one hand only. (Alch. 53)

(20б) [...] и постои само тој миг и таа неверојатна сигурност дека сите нешта под Сонцето ги има *испишано* една иста Рака. (Алх. 103)

³ Примери са ознаком „Alch.” (*The Alchemist*) односе се на издање романа на енглеском језику, а примери са ознаком „Алх.” (*Алхемичарој*) односе се на издање романа на македонском језику. Примери са ознаком „G. G.” (*The Great Gatsby*) односе се на издање романа на енглеском језику, а примери са ознаком „Г. Г.” (*Големиој Гејтсби*) односе се на издање романа на македонском језику. Бројеви у заградама односе на странице на којима се налазе ексцерпирани примери.

(21a) “This fellow *has worked out* the whole thing.” (G. G. 10)

(21б) „Човекот сè *има разработено*.” (Г. Г. 18)

(22a) “Daisy’s furious because you *haven’t called up*.” (G. G. 52)

(22б) „Дејзи е бесна што *немаш гојдено*.” (Г. Г. 75)

На основу примера из корпуса, запажамо да је за енглески перфекат резултата еквивалент македонски *има*-перфекат. Следи још примера:

(23a) “You’ll spend the rest of your days knowing that you *didn’t pursue* your Personal Legend, and that now it’s too late.” (Alch. 66)

(23б) „Ама остатокот од животот ќе го минеш лунсајки меѓу палмите у пустината, знаејќи дека ја *немаш исполнејто* својата Лична Легенда [...]” (Алх. 129)

(24a) “[...] he would fail to see the signs and omens *left by* God along his path.” (Alch. 51)

(24б) „[...] на крајот нема да ги забележи знаците што Бог ги *има йосиавено* на неговиот пат.” (Алх. 99)

(25a) “You just have to read the omens that he *left* for you.” (Alch. 24)

(25б) „Треба само да се прочита она што тој го *има зайишиано* за тебе.” (Алх. 40)

У овој групи примера, иако у енглеским реченицама није употребљен перфекат за исказивање резултативности, већ претерит (примери (23)–(25)), у македонском преводу је и даље присутан *има*-перфекат.

У наставку наводимо неколико примера из корпуса који илуструју употребу енглеског прошлог перфекта и македонског *имаше*-перфекта са значењем резултата:

(26a) “[...] he told it to me at a time of confusion, when I *had reached* the point of believing everything and nothing about him [...]” (G. G. 72)

(26б) „[...] ова ми го раскажа во времето на општата збрка кога јас *имаав гојдено* дотаму што верував во сè и во ништо за него [...]” (Г. Г. 101)

(27a) “[...] but now he’d *left* Chicago and *come* East in a fashion that rather took your breath away; for instance, he’d *brought* down a string of polo ponies from Lake Forest.” (G. G. 6)

(27б) „[...] но сега го *имаше напушчено* Чикаго и *имаше гојдено* на Исток како султан; на пример, си *имаше донесено* цело стадо коњи за поло од Лејк Форест [...]” (Г. Г. 11)

Као што запажамо у овој групи примера, енглеском прошлом перфекту може да буде преводни еквивалент македонски *имаше*-перфекат, што потврђују примери који следе.

(28a) “The intense vitality [...] *was converted* into impressive hauteur.” (G. G. 23)

(28б) „Интензивната виталност [...] сега *се имаше претворено* во некаква импресивна надуеност.” (Г. Г. 34)

(29a) “Reading over what I *have written* so far [...]” (G. G. 42)

(29б) „Кога го прочитав сето ова што го *имав напишано* досега [...]” (Г. Г. 58)

У овој групи примера запажамо да, поред енглеског прошлог перфекта, и енглески претерит и садашњи перфекат могу да се преведу македонским *имаше*-перфектом (пример (28б), односно (29б)).⁴

Следе примери којима се илуструје употреба садашњег перфекта искуства у оба анализирана језика.

4.2. ПЕРФЕКАТ ИСКУСТВА

Већ смо напоменули у теоријском делу да се перфектом искуства у оба језика исказује постојање или непостојање животног искуства агенса у односу на садашњи моменат. Ову употребу илуструју следећи примери:

(30a) “She’s asleep. She’s three years old. *Haven’t* you ever *seen* her?” (G. G. 9)

(30б) „Сера спие. Има три години. Ја *немаш видено*?” (Г. Г. 15)

(31a) “It makes me sad because I’ve never *seen* such – such beautiful shirts before.” (G. G. 66)

(31б) „Се натажив затоа што никогаш порано *немам видено* толку-толку убави кошули.” (Г. Г. 93)

(32a) “I believe we’ve *met* somewhere before, Mr. Buchanan.” [...] “Oh, yes,” [...] “So we *did*. I remember very well.” (G. G. 72–73)

(32б) „Ми се чини дека *се имаме среќнајло* и порано, господине Бјукенен.“ [...] „Да, *се имаме среќнајло*. Многу добро се секавам.” (Г. Г. 102)

Примећујемо да је у овој групи примера преводни еквивалент енглеског садашњег перфекта македонски *има*-перфекат. Даље, у примеру (32) примећујемо и употребу енглеског претерита (*we did*). Ово је могуће зато што у енглеском језику постоји тенденција да се током разговора прелази из временске неодређености времена (садашњи перфекат *we’ve met*) у времен-

⁴ Ову неусаглашеност код превода перфекта с једног језика на други примећујемо и код неких Лантових примера: *Тие немаат ушито многу којано таму* (= *They hadn’t yet dug much there*) (Лант 1952: 99).

ску одређеност, коју, по правилу, има у себи енглески претерит (Лич 1989: 42ff; Јовановић 2014: 279)⁵.

(33a) “[...] millions of other people, who *never* even *knew* what their Personal Legends were.” (Alch. 76)

(33б) „[...] како милиони луѓе кои никогаш *немаааѝ* ни *дознааѝ* дека постои Личната Легенда.” (Алх. 148)

(34a) “I *had never heard* of alchemists before” (Alch . 54)

(34б) „Никогаш порано *немам слушааѝ* за алхемичари” (Алх. 101)

У овој групи примера опет се запажају разилажења у употреби перфекта у енглеском, односно македонском језику. Најпре, у примеру (33) примећујемо да је за енглески претерит (*who never even knew*) употребљена перфекатска конструкција у македонском језику. С друге стране, у примеру (34) енглески прошли перфекат преведен је македонским *има*-перфектом.

Следи неколико примера из корпуса који илуструју употребу прошлог перфекта искуства:

(35a) “Everybody *had seen* it.” (G. G. 46)

(35б) „Сите го *имаа видено* порано.” (Г. Г. 65)

(36a) “I saw Jordan Baker and talked over and around what *had happened* to us together [...]” (G. G. 121)

(36б) „Се видов со Џордан Бејкер и разговаравме за сè што ни *се имаше случено* на двајцата [...]” (Г. Г. 172)

(37a) “I’ve *heard* it said that Daisy’s murmur was only to make people lean toward her; [...]” (G. G. 9)

(37б) „*Имав слушааѝ* дека Дејзи мрмори само за да ги натера луѓето да се наведнат кон неа [...]” (Г. Г. 14)

Као што се и примећује на овој групи примера, преводни еквивалент енглеског прошлог перфекта је углавном македонски *имаше*-перфекат (примери (35) и (36)). Једино је у примеру (37) у енглеском тексту приметна употреба садашњег перфекта (*I’ve heard*), док је македонски еквивалент и даље *имаше*-перфекат. На основу овога можемо извући закључак да се употреба македонског *имаше*-перфекта у преводу може понекад изједначити и са македонским *има*-перфектом. Такође, употреба једног или другог перфекта у македонском не повлачи нужно и употребу једног или другог енглеског

⁵ Лич такође помиње и тенденцију у колоквијалном енглеском да се садашњи перфекат замени енглеским претеритом: *Did you ever see such a mess?, I never met such an important person before* (Лич 1989: 42ff).

перфекта, те је потребно узети у обзир и шири контекст. Сличан закључак можемо извући и из следећег примера:

(38a) “He *came* only once, in white knickerbockers, and *had a fight* with a bum named Etty in the garden.” (G. G. 44)

(38б) „Имаше дојдено само еднаш, во бели панталони, а во градината се *имаше сѝейано* со некојси неранимајко што се викаше Ети.” (Г. Г. 63)

У овом примеру запажамо да некад и енглески претерит (*came*) може да буде преведен македонским *имаше*-перфектом, а констатовали смо и да некад долази до непоклапања у преводу самих перфеката (пример (37)). Бошњаковић напомиње да, независно од употребе помоћног глагола код *има*-перфекта (дакле, *има* у презенту или *имаше* у имперфекту), њиме се може индиректно саопштити нека прошла радња а да притом није у фокусу anteriornost радње (Бошњаковић 2022: 65). Ово може бити разлог зашто је у енглеском тексту употребљен претерит а у македонском преводу *имаше*-перфекат, упркос чињеници да им се формално гледано не поклапа темпорална референцијална тачка.

Следи неколико примера употребе једног другог облика македонског перфекта са значењем прошлости који је преводни еквивалент у следећим енглеским реченицама:

(39a) “But conceivably Wilson *had heard* some of these same explanations before, from Myrtle [...]” (G. G. 109)

(39б) „Но по сѝ изгледа, Вилсон веќе *имал чуено* дел од тие причини од самата Миртл [...]” (Г. Г. 153)

(40a) “He *had shown* it so often that I think it was more real to him now than the house itself.” (G. G. 119)

(40б) „Толку често ја *имал йоказувано* што мислам дека и сега му беше пореална од самата кука.” (Г. Г. 166)

У овим примерима примећујемо употребу македонског *имал*-перфекта као преводно решење за енглески прошли перфекат. По Фридману (2015: 18), иако и *имал*-перфекат и *имаше*-перфекат могу да имају значење давно прошле радње, разликују се по питању непотврђености неког догађаја, што је семантичка карактеристика *имал*-перфекта (*nonconfirmativity*)⁶. То одсуство потврђености и непосведочености (недоживљена радња) за неки догађај у прошлости у нашим примерима можемо да констатујемо на основу ширег контекста у изворним реченицама (пример (39): *But conceivably* [...] > *Но йо сѝ изгледа* [...]; пример (40): [...] *that I think it was* [...] > [...] *ишйо мислам*

⁶ На сличан начин и Бошњаковић тумачи *имал*-перфекат: Прекажан перфект („препричан перфекат”) „Неко ми је рекао за то, али ја нисам сигуран, не знам” (Бошњаковић 2022: 66).

дека и сега му беше [...]). У енглеском језику овакви маркери не постоје на нивоу глаголске синтагме кад је у питању енглески перфекат.

У наставку следе примери у којима се перфектом у оба језика исказује anteriornost радње у односу на неку другу прошлу радњу.

4.3. АНТЕРИОРНОСТ РАДЊЕ

(41a) “[...] but it was a warm season and I *had just left* a country of wide lawns and friendly trees [...]” (G. G. 5)

(41б) „[...] но времето беше топло а јас само што *имах најпушћено* земја со пространи тревници и пријателски дрвја [...]” (Г. Г. 8)

(42a) “The moon *had risen* higher and floating in the Sound was a triangle of silver scales [...]” (G. G. 34)

(42б) „Месечината веќе *се имаше издигнало* повисоко а по протокот пловеше триаголна низа од сребрени луспи [...]” (Г. Г. 49)

(43a) “Some little boys *had come up* on the steps and were looking into the hall; when I told them who had arrived [...]” (G. G. 116)

(43б) „Неколку дечиња *имаа дојдено* до скалите и сиркаа во ходникот; а кога им кажав кој дошол [...]” (Г. Г. 161)

(44a) “Mrs. Wilson *had changed* her costume some time before [...]” (G. G. 23)

(44б) „Госпоѓа Вилсон во меѓувреме *се имаше преоблечено* [...]” (Г. Г. 33)

Примећујемо да је у овој групи примера преводни еквивалент енглеског прошлог перфекта, чија је овде примарна функција исказивање anteriornosti радње у прошлости, македонски *имаше*-перфекат. Следи још неколико примера.

(45a) “Her frightened eyes told that whatever intentions, whatever courage she had had, *were definitely gone.*” (G. G. 95)

(45б) „Во уплашениот поглед ѝ се гледаше дека ги *имаше зајубено* и храброста и намерите што ги имала претходно.” (Г. Г. 132)

(46a) “[...] he either wouldn’t reveal or *didn’t fully understand.*” (G. G. 69)

(46б) „[...] или не сакаше да го открие или го *немаше разбрано* на полно.” (Г. Г. 97)

(47a) “*She had changed* her dress to a brown figured muslin, which stretched tight over her rather wide hips [...]” (G. G. 20)

(47б) „*Се имаше преоблечено* и сега носеше фустан од кафеав дезениран муслин, што силно ѝ се *имаше зајекнало* околу прилично широките колкови [...]” (Г. Г. 30)

(48a) “[...] the boy was able to read what the old man *had written* in the sand.” (Alch. 19)

(48б) „[...] и тој успеа да види што *има напишано* старецот.” (Алх. 32)

У примерима (45а) и (46а) *имаше*-перфекат исказује наративну радњу без антериорности, због чега у енглеским примерима није присутан прошли перфекат. И у овој групи примера видљива је неусаглашеност. У примеру (48) је као преводно решење енглеског прошлог перфекта (*had written*) употребљен *има*-перфекат (*има најишиано*), иако бисмо очекивали македонски *имаше*-перфекат као преводни еквивалент, с обзиром на примере (41)–(44) и пример (47).

На основу анализе свих примера, приказаћемо процентуално добијене резултате упоредне анализе енглеског перфекта и македонског *има*-перфекта (односно *имаше*- и *имал*-перфекта) и фреквенцију типова енглеског перфекта, односно претерита, као и типова македонског *има*-перфекта који се јављају као преводни еквиваленти.

Табела 3. Статистички подаци о учесталости јављања преводних еквивалената

Енглески примери			Македонски примери	
Енглески садашњи перфекат	Енглески прошли перфекат	Енглески претерит	Тип перфекта	Укупан број примера
18%	12%	15%	<i>има</i> -перфекат	48%
3%	27%	15%	<i>имаше</i> -перфекат	45%
0%	6%	0%	<i>имал</i> -перфекат	6%

На основу табеларног приказа, констатујемо да се македонски *има*-перфекат најчешће користи као преводни еквивалент енглеског садашњег перфекта (18%), али исто тако и енглеског претерита (15%) и енглеског прошлог перфекта (12%). У вези са *имаше*-перфектом примећујемо да је најчешће у спрези са енглеским прошлим перфектом (27%), али исто тако и са енглеским претеритом (15%), а најмање са енглеским садашњим перфектом (3%). Када је у питању *имал*-перфекат, који је најмање био заступљен у нашем корпусу (свега 6%), констатовано је једино неколико случајева где је употребљен као преводни еквивалент енглеског прошлог перфекта.

ЗАКЉУЧАК

У раду су истражене семантичке и морфосинтаксичке сличности и разлике између енглеског перфекта и македонског *има*-перфекта. Анализом корпуса, који обухвата два романа на енглеском језику и њихове македонске преводе, утврђено је да ова два перфекта деле више значења. Највећа поклапања јављају се у употреби резултативног и искуственог перфекта, као и при исказивању антериорности у односу на неку другу прошлу радњу. У таквим случајевима, енглески садашњи перфекат се често преводи македонским

има-перфектом, а енглески прошли перфекат македонским *имаше*-перфектом. Значење резултативности енглеског садашњег перфекта и македонског *има*-перфекта констатујемо у следећем примеру: *God has prepared a path for everyone to follow.* > *Бој то има означено на свейоџи њајџоџи њо кој љреба да оди секој човек.* Искуствени перфекат у енглеском језику такође има свој еквивалент у македонском перфекатском облику: *It makes me sad because I've never seen such – such beautiful shirts before.* > *Се најџажив зајџоа џиџо нико-џаџ љорано немам видено џолку-џолку убави коџули.* Међутим, у неким случајевима не морају се употребити облици перфекта у оба језика. На пример: *You just have to read the omens that he left for you.* > *Треба само да се љрочџиџа она џиџо џој то има зајџиџано за џебе.*

Такође су констатована и следећа одступања у преводима. Наиме, македонски *има*-перфекат понекад одговара енглеском прошлом перфекту: *the boy was able to read what the old man had written in the sand* > *и џој љсџеа да види џиџо има најџиџано сџареџоџи,* али понекад и енглеском претериту: *Oh, yes, [...] So we did. I remember very well.* > *Да, се имаме срејџнајџо. Мноџу добро се секавам.* Ово последње може указивати на прелазак из временски неодређеног перфекта у временски одређени претерит, што је карактеристично за енглески језик.

Уочено је и да македонски *имаше*-перфекат понекад изражава значење енглеског садашњег перфекта: *Reading over what I have written so far* > *Коџа то љрочџиџав сејџо ова џиџо то имав најџиџано досеџа.* Оваква неподударана могу проистацати из чињенице да глаголи *има* и *имаше* у македонском могу индиректно указивати на прошлу радњу, при чему је нагласак чешће на резултату него на временској антериорности. Граматичке разлике два језика захтевају пажљивији аналитички приступ. Тако смо запазили и специфичност *имал*-перфекта у македонском, који препознаје и маркере посведочености, а који немају еквивалент у енглеском перфекту: *But conceivably Wilson had heard some of these same explanations before, from Myrtl* > *Но џо сџ изџледа, Вилсон веќе имал чуено дел од џиџе љричини од сааџџа Мирџџл.*

Што се тиче антериорности радње, македонски *имаше*-перфекат је најчешћи преводни еквивалент енглеског прошлог перфекта: *The moon had risen higher and floating in the Sound was a triangle of silver scales* > *Месечинаџџа веќе се имаше издиџнајџо џовисоко а џо љроџџокоџи џловеше љриаџџолна низа од сребрени џиџиџи.* Међутим, јављају се и одступања: *he either wouldn't reveal or didn't fully understand* > *или не сакаше да то оџкрџе или то немаше разбрано најџолно.*

Резултати анализе помажу бољем разумевању функција перфекатских времена у оба језика, посебно у превођењу и контрастивној анализи. Будућа истраживања могла би обухватити шири корпус и додатне контекстуалне факторе који утичу на избор перфекта у енглеском и македонском језику.

ИЗВОРИ

Koeljo (1988): P. Coelho, *The Alchemist*, New York: Harper Collins Publisher, Inc. (naslov originala: *O Alquimista*; prevod na engleski jezik Alan R. Clarke).

Koeljo (2004): П. Коелџо, *Алхемичарот*, Скопје: Издавачки центар ТРИ (naslov originala: *O Alquimista*; prevod na makedonski jezik Zdravko Kjorvezirovski).

Ficdžerald (2022): Ф. С. Фицџералд, *Големоиот Гејтсби*, Скопје: Издавачки центар ТРИ (naslov originala: *The Great Gatsby*; prevod na makedonski jezik: Redakcija Izdavačkog centra TRI, Skopje)

Ficdžerald (1974): F. S. Fitzgerald, *The Great Gatsby*, USA: World of Books.

ЛИТЕРАТУРА

Bošnjaković (2022): Ž. Bošnjaković, *Rečnik makedonskih glagola. Morfosintaksa glagola u makedonskom standardnom jeziku*, Filozofski fakultet Univerziteta u Novom Sadu.

Bužarovska, Mitkovska (2010): E. Bužarovska, L. Mitkovska, The Grammaticalization of *Habere*-Perfect in Standard Macedonian, *Balkanistika*, No. 23, University of Mississippi, 43–66. https://www.researchgate.net/profile/Eleni-Buzarovska/publication/299388667_The_grammaticalization_of_habere-perfect_in_standard_Macedonian/links/56f2f6ca08ae95e8b6cb47bf/The-grammaticalization-of-habere-perfect-in-standard-Macedonian.pdf?origin=publication_detail&_tp=eyJjb250ZXh0Ijp7ImZpcnN0-UGFnZSI6Ii9kaXJlY3QiLCJwYWdlIjoicHVibGljYXRpb25Eb3dubG9hZCIsInByZXRpb3VzUGFnZSI6InB1YmxpY2F0aW9uIn19&__cf_chl_tk=viqI3dwYYxNHxZwDCDj4GTPgINsnYSR8Ff5gUZGglass-1740086782-1.0.1.1-ETNzm1PMIHpqy8zxhf5Y9EgAaYqYsposA_IEW5mbMU (posećeno 13. 2. 2025)

Eliot (2001): E. E. Elliott, *The SUM (Be) and IMAM (Have) Resultative Constructions in Macedonian and Bulgarian within a Typology of Resultative Constructions in Slavic*, doctoral dissertation, University of Toronto. <https://utoronto.scholaris.ca/server/api/core/bitstreams/79c03666-7245-4c86-9652-745ea77a8e9a/content> (posećeno 2. 7. 2025)

Fridman (2015): V. Friedman, *Macedonian Studies 2*, Skopje: Macedonian Academy of Science and Arts. <http://ical.manu.edu.mk/books/FriedmanMacStudies2.pdf> (posećeno 10. 2. 2025)

Jovanović (2014): V. Jovanović, *Parcijalna ekvivalencija: engleski present perfect i njegovi srpski ekvivalenti*, *Zbornik radova sa Prvog međunarodnog interdisciplinarnog skupa mladih naučnika društvenih i humanističkih nauka „Konteksti”*, Filozofski fakultet Univerziteta u Novom Sadu, 273–284.

Klouz (1985): R. A. Close, *A Reference Grammar for Students of English*, Hong Kong: Longman Group.

Komri (1976): B. Comrie, *Aspect: An Introduction to the Study of Verbal Aspect and Related Problems*, Cambridge: Cambridge University Press.

Lant (1952): H. G. Lunt, *A Grammar of the Macedonian Literary Language*, Skopje: Makedonska akademija.

Lič (1989): G. Leech, *Meaning and the English Verb*, London: Longman.

Makarova (2017): A. Makarova, On the Macedonian Perfect(s) in the Balkan Context, *Zeitschrift für Slawistik*, 62(3), 387–403. <https://www.degruyter.com/document/doi/10.1515/slav-2017-0022/html> (posećeno 3. 2. 2024)

Maldžijeva i dr. (2009): V. Maldžijeva, Z. Topolinjska, M. Đukanović, P. Piper, *Južnoslovenski jezici: gramatičke strukture i funkcije*, Beograd: Beogradska knjiga.

Mišeska-Tomić (2010): O. Mišeska-Tomić, The Macedonian “Have” and “Be” Perfects, *Grammaticalization in Slavic Languages: From Areal and Typological Perspectives*, Hokaido University, 123–146. https://src-h.slav.hokudai.ac.jp/coe21/publish/no23_ses/040_Tomic.pdf (posećeno 17. 2. 2025)

Novakoska (2018): M. Новакоска, Контрастирање на перфектот во англискиот и во македонскиот јазик, *Современа филологија*, 1(1), 65–79, Skopje: Univerzitetot „Sv. Kiril i Metodij”. <https://journals.ukim.mk/index.php/jcp/article/download/12/8/> (posećeno 19. 2. 2025)

Novakov (2005): P. Novakov, *Glagolski vid i tip glagolske situacije u engleskom i srpskom jeziku*, Novi Sad: Futura publikacije.

Tomson, Martine (1992): A. J. Thomson, A. V. Martinet, *A Practical English Grammar*, Oxford: Oxford University Press.

Vojislav P. Jovanović

University of Criminal Investigation
and Police Studies in Belgrade
Social Science Department

ON THE RELATIONSHIP BETWEEN THE ENGLISH PRESENT AND PAST PERFECT AND THE MACEDONIAN *IMA*-PERFECT

Summary: This paper analyzes the semantic and morphosyntactic correspondences between the English present and past perfect and the Macedonian *ima*-perfect. Based on a contrastive analysis of two English novels and their Macedonian translations, dominant patterns and deviations in tense equivalence were identified. The Macedonian *ima*-perfect most often corresponds to the English present perfect in resultative and experiential contexts, while the *imaše*-perfect generally aligns with the English past perfect. However, notable inconsistencies were observed, including instances where the English past perfect or past simple was rendered with the *ima*-perfect, and vice versa. These findings offer insight into the use of perfect forms across the two languages and highlight challenges in achieving consistent translational equivalence.

Keywords: English perfect tense, resultative perfect, experiential perfect, Macedonian *ima*-perfect, translational equivalents, action anteriority.